การพัฒนานโยบายสาธารณะกับการศึกษาไทย ยุค 4.0*

PUBLIC POLICY DEVELOPMENT AND THAI EDUCATION 4.0

วันเพ็ญ วัฒนกูล
Wanphen Wattanakool
สำนักงานเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
Thung Khru District Office Bangkok
Corresponding Author E-mail: p.wattanako@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีความมุ่งหมายสะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐบาล ไทย ซึ่งนโยบายสาธารณะ เป็นแนวทางกิจกรรม หรือการกระทำที่รัฐบาลใช้ในการดำเนินงาน เพื่อส่งมอบบริการสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ด้านการสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ไปสู่ประชาชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ การศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้หมดไปได้ โดยเฉพาะปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และความพร้อมของโรงเรียน ซึ่งเป็นประเด็นที่ มักมีการนำมาผูกโยงว่ามีความเกี่ยวข้องกันโดยตรง โดยในส่วนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากพิจารณา ตามแนวคิดของทฤษฎีระบบถือได้ว่าเป็นประสิทธิผลของการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ส่วนความพร้อมเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และรวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น สำหรับการศึกษาไทยยุค 4.0 เป็นแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้น โดยมีจุดเน้นสำคัญเกี่ยวกับการที่ ผู้เรียนนอกจากจะได้รับความรู้แล้ว ยังจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิต และทักษะ การคิดวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรมสร้างสรรค์ การพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการศึกษามีลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ มีการนำ ความรู้หลากหลายด้านเข้ามาศึกษาเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่ดี รวมทั้งควรให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปีและ การศึกษาในยุค 4.0 เป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด โดยพบว่าการศึกษายุค 4.0 มีความ เป็นสหวิทยาการในการนำเอาศาสตร์ด้านต่าง ๆ มาประกอบการศึกษา รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ภาคส่วน ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมถึงแม้ว่าจะยังไม่มากนัก

คำสำคัญ: การพัฒนา; นโยบายสาธารณะ; การศึกษาไทยยุค 4.0

---

*Received August 30, 2022; Revised August 18, 2023; Accepted January 18, 2023

Abstract

This article aims to reflect the Thai government's public policy setting. as an activity guide or actions that the government uses to operate to deliver public services in various forms, whether in education. public health social work, etc., to the people to achieve the goals that have been set. Education in Thailand in the past has not been able to solve all problems, especially the problem of student achievement. and school readiness which is the issue It is often associated with a direct relationship. In terms of learning achievement, if considered based on the concept of system theory, it can be regarded as the effectiveness of teaching and learning management, while readiness is related to various elements, including context, inputs, processes, and impacts. for Thai education in the 4th era 0 is one of the guidelines set by the government. with an important focus on Students, in addition to gaining knowledge They also need to develop important life skills and critical thinking skills. To be able to create products or creative innovations public policy development in education is of an interdisciplinary nature, with a wide range of knowledge being applied to study for good achievement. as well as should involve various sectors in the development of public policy in education to promote the 20-year National Education Plan and education in the 4.0 era to be the most beneficial to the people. It was found that education in the 4.0 era is interdisciplinary in bringing various sciences to study. as well as providing opportunities for various sectors to participate, although not much. But it is considered a good starting point for policy development. Public education in the future after the 4th era. 0 This article aims to present a solution to the problem of readiness of Schools and guidelines for developing educational policies to move towards Education Thailand 4.0 for stable, prosperous, and sustainable development.

Keywords: Development; Public Policy; Thai Education in the 4.0 Era

บทนำ

วิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกสังคมล้วนได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐทั้งสิ้นอาทิเช่น นโยบายการศึกษาภาคบังคับ กำหนดให้เยาวชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาตามที่รัฐกำหนด โดยรัฐหวังว่าการศึกษาจะเป็นกระบวนการสำคัญในการกล่อมเกลาให้เยาวชน รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลสามารถ จำแนกระหว่างความดีและความชั่วร้าย เพื่อจะได้ยึดมั่นในการ ประพฤติดี ปฏิบัติดี สังคมจะได้มีสันติสุข และประการสำคัญการศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับประชาชนในการ เสริมสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุข นโยบายการศึกษาภาคบังคับจึงเป็น เครื่องมือสำคัญสำหรับรัฐบาล ในการเสริมสร้างชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน อาจกล่าวได้ว่านโยบายการศึกษาของไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมานั้น ยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ให้หมดไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กในวัยเรียน จากการ ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ PISA 2018 เป็นโปรแกรมการประเมินสมรรถนะนักเรียนในระดับ มาตรฐานสากลเกี่ยวกับ “ความฉลาดรู้” ในสามด้าน ได้แก่ ความฉลาดรู้ด้านการ-อ่าน ความฉลาดรู้ด้าน คณิตศาสตร์ และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ผลการประเมินพบว่า ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไม่ มีการเปลี่ยนแปลง แต่ด้านการอ่านกลับมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบประเด็นความ เหลื่อมล้ำทางการศึกษาเกี่ยวกับการขยายระบบการศึกษาที่มีคุณภาพยังไม่ทั่วถึง สะท้อนให้เห็นว่า ผลจากการพัฒนา ระบบการศึกษาของไทยหลายทศวรรษที่ผ่านมานั้นอาจจะต้องหาแนวทางในการพัฒนาที่มีความ เหมาะสมมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 เป็นแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมุ่งหวังให้การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการทำให้การดำเนินตามยุทธศาสตร์ ในด้านต่าง ๆ สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 จะมีจุดเน้นที่สำคัญเกี่ยวกับการที่ผู้เรียน นอกจากจะได้รับความรู้แล้ว ยังจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ทักษะการคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดผลิตภาพและคิดรับผิดชอบ เพื่อให้สามารถสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรม สร้างสรรค์

การพัฒนาการศึกษา

การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ์ ปรียากร, 2538) ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้งอกงาม ทำให้งอกงาม

และมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ (สนธยา พลศรี, 2547) ในทางการวางแผน การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational, 1982) สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้ D = f (P+M) D = Development คือ การพัฒนา P = Planning คือ การวางแผน M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

การพัฒนาการของนโยบายด้านการศึกษาของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนโยบายทางด้านการศึกษาของประเทศไทยนั้นมีการพัฒนามาโดย ตลอด ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ช่วงที่ 1 (2504-2506) ซึ่งมีความครอบคลุมในด้านการศึกษาแล้ว ทั้งการจัดสรรงบประมาณ เพื่อพัฒนาการศึกษา เช่น ให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาโดยทั่วถึง มีมาตรฐานที่สูงขึ้นเพิ่มระดับ การศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปีเป็น 7 ปี (ป.1-ป.4 ขยายถึง ป.5-ป.7) นอกจากการศึกษาภาคบังคับ แล้วยังมีการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างการตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น นโยบายทางด้าน การศึกษาของประเทศไทยมีพัฒนาการมาโดยตลอด แม้ว่าการศึกษาภาคบังคับจะยังไม่สามารถขยาย ได้เต็มที่ แต่มีการเพิ่มในส่วนของการส่งเสริมการฝึกอาชีพ การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ เพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ได้ขยาย การศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 9 ปี เป็น 12 ปี รวมทั้งให้มีการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปฐมวัย 0-5 ปี อย่างมีคุณภาพ ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9, 10 และ 11 เป็นต้นมา นโยบาย สาธารณะทางด้านการศึกษาเน้นไปที่การเพิ่มคุณภาพทางการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ กลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ที่อยู่ในสังคมเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกับการเข้ารับบริการ ของรัฐได้อย่างทั่วถึง ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 เกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาในมาตรา 43 ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน” รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่เน้นเรื่องการกระจาย อำนาจให้สิทธิมนุษยชน ดังนั้นมาตราดังกล่าวจึงถือว่าเป็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญทางด้านการศึกษา เป็นอย่างยิ่ง ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550

นอกจากเรื่องของการศึกษาภาคบังคับจำนวน 12 ปี แล้ว ยังขยายโอกาสถึงผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิ และการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 ก็ยังคงเน้นทั้งการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี การพัฒนาต่อยอดสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น การส่งเสริมการ เรียนรู้ที่หลากหลาย การขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมกันต่อโอกาสและการเข้ารับ บริการทางการศึกษาจากรัฐ

นโยบายสาธารณะกับการศึกษาไทยยุค 4.0

ความหมายของนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะ หมายถึง การนำความรู้ความคิดที่มีเหตุผลและตั้งใจ เพื่อนำไปแก้ปัญหา เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการปฏิบัติของ รัฐบาล เป็นการกำหนดแนวทางในอนาคต เน้นเป้าหมาย วัตถุประสงค์ เงื่อนไข ผลลัพธ์ และ เป็นความพยายามที่จะกระทำเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์สาธารณะ (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2550) นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรม หรือการ กระทำของรัฐบาลและมติการเลือกตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้ทำการตัดสินใจและกำหนด ไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้นำให้มีกิจกรรมหรือหรือการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารหรือกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยวิธี ปฏิบัติงานที่ถูกต้อง เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของ ประชาชนหรือผู้ใช้บริการในแต่ละเรื่อง ความหมายว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความต้องการที่จะทำหรือไม่ต้องการจะทำของผู้มีอำนาจรัฐที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมหรือคนจำนวนมาก (ปธาน สุวรรณมงคล, 2554) ซึ่งโดยมากก็ได้แก่รัฐบาลหรือผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นผู้มี บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แต่นโยบายสาธารณะก็มิใช่สิ่งที่มาจากรัฐบาล หรือผู้บริหารท้องถิ่นเท่านั้นแต่ยังมาจากพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ประชาคม สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2553) ให้ความหมายว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติงานของรัฐบาลหรือโครงการที่รัฐบาลกำหนดให้มีขึ้น โดยบ่งบอกถึง เป้าหมาย หรือปัญหาในสังคม และวิธีการเพื่อให้บรรลุ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการจัดสรรคุณค่าต่าง ๆ แก่สังคมส่วนรวม ดังนั้นการกำหนดนโยบายสาธารณะจึงเป็นการกำหนดขอบเขตของรัฐบาล และเขตแดนของหน่วยงานราชการและองค์การสาธารณะอื่น ๆ ที่อยู่ในสังกัดภาครัฐบาล นโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางกว้าง ๆ ที่รัฐบาลของประเทศหนึ่ง ๆ ได้กำหนดขึ้นเป็นโครงการ แผนการหรือกำหนดการเอาไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นหนทางชี้นำให้มีการ ปฏิบัติต่าง ๆ ตามมาทั้งเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ความสำคัญของนโยบายสาธารณะสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ

ที่สำคัญ คือ ความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและความสำคัญในฐานะเป็นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ (เสน่ห์ จุ้ยโต, 2558)

1. ความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นโยบายสาธารณะมีความสำคัญต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย คือ

1.1 ความสำคัญต่อประชาชน จากการศึกษาแนวคิดของนโยบาย สาธารณะพบว่านโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตของระบบการเมืองที่สอดคล้องต่อความต้องการ หรือข้อเรียกร้องของประชาชน (Demands) และพลังสนับสนุนของประชาชน (Supports) นโยบายสาธารณะต้องมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อแก้ไข้ปัญหาและความต้องการของประชาชน ปัญหาและความต้องการของประชาชนจำแนกได้เป็น 3 ประเภทที่สำคัญ ได้แก่

1.1.1 ปัญหาข้อขัดข้อง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาในอดีต และ มีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาการไม่ รู้หนังสือ เป็นต้น

1.1.2 ปัญหาการป้องกัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นประจำ ถ้าได้มี การเตรียมการป้องกันก็จะสามารถแก้ไขได้ เช่น ปัญหาน้ำท้วม ปัญหาฝนแล้ง ปัญหาไฟป่า เป็นต้น

1.1.3 ปัญหาเชิงพัฒนา เป็นปัญหาที่ไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่จะเกิดขึ้นในอนาคต การมองปัญหาต้องอาศัยวิสัยทัศน์ (Vision) ของผู้นำในการมองปัญหา ในอนาคตที่เรียกว่า การปฏิบัติการเชิงรุก (Proactive) ปัญหาเชิงพัฒนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการ พัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อเป็นครัวของโลก เป็นศูนย์กลางแห่งแฟชั่น เป็นศูนย์กลางสุขภาพและความงาม เป็นต้น

1.2 ความสำคัญต่อนักการเมือง จากการศึกษาแนวความคิดต่อ นักการเมืองพบว่า เป็นผู้กำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อจัดสรรคุณค่าทางสังคมให้สอดคล้อง ต่อข้อเรียกร้องของประชาชน เช่น ข้อเรียกร้องในการปราบปรามผู้มีอิทธิพล ข้อเรียกร้องในการดูแลรักษาสุขภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นต้น

1.3 ความสำคัญต่อนักบริหาร จากการศึกษาแนวความคิดของนัก บริหารพบว่า เป็นผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล (Effectiveness) และประสิทธิภาพ (Efficiency) นักบริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถในการแปลงนโยบายไปสู่แผน แผนงาน และโครงการ รวมทั้งสร้างการยอมรับ สร้างพลังความร่วมมือ และสร้างการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง นักบริหารที่ดี คือ ผู้นำนโยบายที่ดีไปสู่การแก้ไขปัญหาและความต้องการของ ประชาชน นักบริหารในที่นี้หมายถึง ข้อราชการในกระทรวงทบวงกรมที่เป็นราชการส่วนกลาง ข้อราชการในจังหวัดและอำเภอส่วนภูมิภาค ข้อราชการและพนักงานใน

องค์การบริหารส่วน จังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กรุงเทพมหานครและพัทยา นอกจากนี้ยังหมายถึง พนักงานที่มีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปปฏิบัติจากองค์การมหาชนองค์การของรัฐ ที่ไม่ใช่ ราชการ องค์การรัฐวิสาหกิจ องค์การธุรกิจเอกชน องค์การภาคประชาชนและประชาสังคม ความสำเร็จของการนำเอานโยบายไปปฏิบัติ(Policy Implementation) ขึ้นอยู่กับพลังความ ร่วมมือของทุกคน ทุกองค์การเข้าด้วยกัน

1.4 ความสำคัญต่อนักวิชาการ จากการศึกษาแนวความคิดของ นโยบายสาธารณะพบว่า ความสำเร็จของนโยบายสาธารณะขึ้นอยู่กับการศึกษาวิเคราะห์วิจัยประเมินผลนโยบายสาธารณะของนักวิชาการที่มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะมีบทบาทในการประเมินผลนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะจะดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าทางสังคมที่กำหนดไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการประเมินแผนงาน การประเมินโครงการ การประเมินนโยบายทำให้ทราบถึงความสำเร็จของนโยบายทั้งเนื้อหา สาระและทั้งการปฏิบัติให้เกิดผลฤทธิ์ต่อประชาชน นักวิชาการที่ทำหน้าที่วิเคราะห์และ ประเมินนโยบาย ต้องมีความเป็นกลางไม่ลำเอียง ใช้หลักวิจัยประเมินผลแบบวิทยาศาสตร์ เพื่อ การเสนอนโยบายที่ดีกว่าและหนทางที่จะบรรลุเป้าหมายของนโยบายที่ดีกว่า นักวิชาการจะช่วยเป็นกระจกส่งให้นักการเมืองไม่มีการทุจริตเชิงนโยบายด้วยการสร้างกิจกรรมและโครงการ จำนวนมากเพื่อใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ต้องลงทุนไม่คุ้มกับผลตอบแทนที่รับ ตามแนวคิดที่เรียกว่า ต้นทุน - ผลตอบแทน (Cost - Benefit)

สรุป นโยบายสาธารณะ หมายถึง หลักและวิธีการที่เป็นแนวดำเนินการเพื่อประชาชนหรือ คนหมู่มาก ทั้งนี้นโยบาย สาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ในสมัยก่อน อาจเรียกว่า “กฎ ระเบียบ หรือกติกาของชุมชน” ซึ่งหัวหน้าชุมชนเป็นผู้กำหนด ขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้ยึดถือและปฏิบัติตาม อันจะนำมาสู่ความสงบ เรียบร้อยของ ชุมชน หากไม่มีกฎระเบียบแล้วมนุษย์ย่อมอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีความสุข เนื่องจากธรรมชาติของ มนุษย์รักที่จะทำในสิ่งที่สร้างความสุขให้แก่ตนเองและพวกพ้อง ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจไป ละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือขัดแย้งกับผู้อื่นได้ ทั้งนี้กฎ ระเบียบ หรือกติกาของชุมชนเหล่านั้นถือ เป็นนโยบายสาธารณะ หรือนโยบายในภาษาพูดกระนั้น หากกล่าวถึงนโยบายก็มักไม่ เฉพาะเจาะจงว่านโยบาย ที่กล่าวถึงนั้นจะเกี่ยวข้องกับภาครัฐหรือภาคเอกชน แต่หากใช้นโยบายสาธารณะ ก็มักเฉพาะเจาะจงว่าเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐหรือรัฐเป็นผู้กำหนด นโยบายสาธารณะ จึงหมายถึงกิจกรรมของรัฐที่ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตามที่ได้กำหนดไว้ โดยเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง อีกทั้งยังส่งผลกระทบ ต่อคนหมู่มากหรือประชาชน ฉะนั้นนโยบายสาธารณะจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต้องศึกษาทำ

ความเข้าใจข้อมูลอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่น อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกระจายอำนาจรัฐสู่ท้องถิ่น ซึ่งการกระจายอำนาจดังกล่าวทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงความสำคัญต่อ ประเด็นนโยบายสาธารณะมากขึ้น เนื่องจากแต่ละชุมชนท้องถิ่นย่อมมีบริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน

นโยบายสาธารณะกับการศึกษาไทยยุค 4.0 การดำเนินนโยบายสาธารณะด้านการศึกษามีเป้าหมายได้หลากหลายแต่ส่วนที่เป็นหัวใจสำคัญ คือ การพัฒนาทุนมนุษย์ที่เป็นรากฐานของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองโดยสำนัก การศึกษาที่มีส่วนสำคัญในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม และสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมผ่านนโยบายสาธารณะทางด้านการศึกษา ดังนั้นนโยบายสาธารณะคือการมองนโยบายในฐานะ ที่เป็นกิจกรรมทางการเมืองต่อการศึกษา ด้วยความเป็นสหวิทยาการของวิชานโยบายสาธารณะทำให้ การศึกษาว่านโยบายสาธารณะนั้นมีประโยชน์และความซับซ้อนในการศึกษาจนถึงกระบวนการกำหนดนโยบาย ในการศึกษานโยบายสาธารณะกับการศึกษาไทยยุค 4.0 นั้นแนวคิดตัวแบบของ นโยบายสาธารณะที่สามารถนำมาศึกษาได้มีด้วยกันหลายตัวแบบ เช่น ตัวแบบกระบวนการนโยบาย ในฐานะกิจกรรมทางการเมือง ตัวแบบสถาบันนโยบายในฐานะผลที่เกิดจากสถาบันนโยบายสาธารณะ ครอบคลุมทุกกรณีที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ๆ นั่นคือครอบคลุมในแง่ของการมีผลบังคับใช้ต่อทุกคน เริ่ม มาจากการศึกษาภาคบังคับกำหนดให้ทุกคนได้รับการศึกษาที่ภาครัฐเป็นผู้จัดหา นั่นหมายความว่ารัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดการบังคับใช้นโยบายสาธารณะในสังคม ถึงจะเป็นการผูกขาดแต่ถ้าเป็นนโยบายที่ มีประโยชน์ต่อสาธารณะ ตัวแบบเหตุผลนิยม นโยบายสาธารณะในฐานะที่เลือกประโยชน์สูงสุดต่อ สังคมด้วยนโยบายที่มีเหตุผลเป็นการมองด้วยเหตุผล ไม่ควรมองในเรื่องของผลได้ผลเสียขาดทุนกำไร ที่เป็นตัวเงิน ตัวแบบนี้เป็นการคิดคำนวณผลโดยรวมในเชิงคุณค่าทางสังคมการเมืองเศรษฐกิจที่ จะต้องเสียไปเมื่อแรกกับนโยบายสาธารณะที่มีคุณค่ามากกว่า จากตัวอย่างของตัวแบบที่ใช้ใน การศึกษานโยบายสาธารณะทางด้านการศึกษาจะเห็นได้ว่านโยบายสาธารณะเป็นการเลือกการ กระทำของรัฐบาล โดยไม่ตั้งความหวังกับมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพ ของคนในสังคมมากกว่าที่จะมองถึงความคุ้มค่าในแง่ของกำไรขาดทุน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และครอบคลุมหลายมิติ ทำให้หลายประเทศทั่วโลกตระหนักว่า รูปแบบการศึกษาที่ใช้วิธีการแบบก่อนศตวรรษที่ 1 นั้น ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และไม่สามารถ แก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนของสังคมได้อีกต่อไป ในสังคมไทยที่กำลังเรียกร้องการจัดการศึกษารูปแบบใหม่เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญต่อการอยู่รอดในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น ทัศนคติในการเรียนรู้ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม

รวมถึงความรู้ พื้นฐานที่สำคัญ มีความพยายามของภาครัฐ ภาคประชาสังคม มูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหาผล กำไร และ ภาคเอกชนจำนวนหนึ่งที่มีความพยายามผลักดันให้เกิดการปฏิรูปหลายครั้งแต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหา ในเชิงคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่เด็กไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (ไทยทริบูน, 2561) ทำให้การพัฒนาการศึกษาภายใต้ประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่ง เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ภายใต้แนวคิดประชารัฐ ซึ่งเป็นนโยบาย สาธารณะทางด้านการศึกษาของประเทศไทยที่สำคัญในช่วงเวลาปัจจุบัน รายละเอียดดังภาพที่ 1

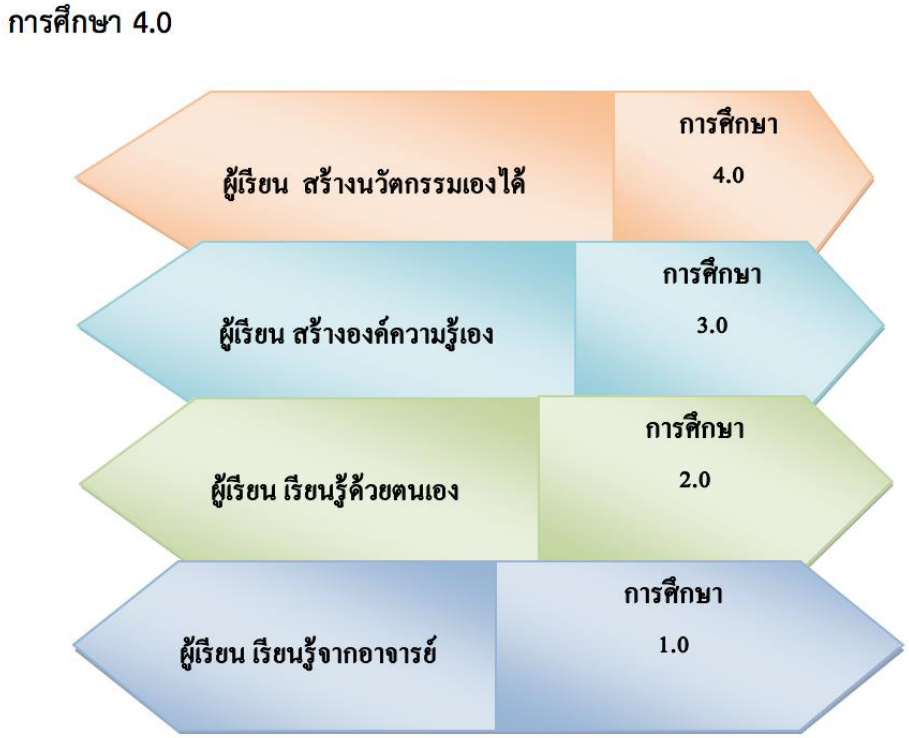

ภาพที่ 1 การศึกษา 4.0

การศึกษายุค 4.0 ก่อนจะเป็นการศึกษาไทย 4.0 การศึกษาไทยในอดีตตั้งแต่ยุคแรกหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็น การศึกษาไทยยุค 1.0 เป็นการพัฒนาตามสภาพบริบทของสังคมไทยที่มีพัฒนามาโดยตลอด โดยเริ่ม นับยุค 1.0 ตั้งแต่การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก สภาพบริบทของประเทศไทย เรียกว่าคือ Thailand 1.0 ยังคงเป็นสังคมเกษตร เน้นการเกษตรเป็นหลัก ประชากรประกอบอาชีพ ด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ หลักสำคัญของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อชุมชนของตนเอง ทักษะที่ใช้ คือทักษะเพื่อ

การยังชีพ เช่น การปลูกผัก ทำสวน บทบาทของครูคือ เป็นการบอกให้ผู้เรียนเข้าใจ และทำตามได้ ต่อมาเข้าสู่ยุค Thailand 2.0 มุ่งเน้นด้านอุตสาหกรรมขนาดเล็กไม่ซับซ้อนมาก เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาในยุค 2.0 นี้เป็นการศึกษาไปเพื่อระบบอุตสาหกรรม ต่อมาเข้าสู่ยุค Thailand 3.0 มุ่งเน้นด้านอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อน มีการส่งออกของ สินค้า มีนักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน เพียงแต่ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศผู้รับจ้างผลิตเท่านั้น เช่น อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ แต่ประเทศไทยยังไม่ค่อยมี นวัตกรรมของตนเอง ถึงแม้ว่าในยุคนี้จะเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีมีความเป็นโลกาภิวัตน์แล้วก็ตาม การศึกษา เป็นการศึกษาเพื่อชุมชนนานาชาติ เน้นทักษะการติดต่อสื่อสารทางเทคโนโลยีเป็นหลัก เมื่อเข้าสู่ยุค 4.0 ประเทศไทยต้องมีการสร้างนวัตกรรมเป็นของตนเองให้ได้โดยไม่พึ่งพาต่างชาติเหมือนเมื่อก่อน มี เป้าหมายคือ เป็นประเทศที่มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โจทย์ใหญ่ที่สำคัญ คือทำอย่างไรให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากประเทศที่กำลังพัฒนาไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว การทำให้ ประเทศไทยก้าวสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง

นโยบายสาธารณะกับการศึกษาของประเทศไทยในยุค 4.0 มีความเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคม โลกในยุคโลกาภิวัตน์ความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เกิดขึ้น ด้านการศึกษาพื้นฐานดังนี้ รัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ.2560 มาตรา 54 “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อน วัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3)” ต่อมาคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 28/2559 เรื่องให้จัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามคำสั่ง ดังกล่าวเป็นการลดขั้นตอนหรือเงื่อนไขด้านข้อกฎหมายบางประการเพื่อให้รัฐสามารถจัดการ สวัสดิการด้านการศึกษาได้อย่างรวดเร็วขึ้น และกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ.2560 ถึง พ.ศ. 2579 เป็นการเน้นการเรียนการสอนที่สอนให้นักศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในโลกมาใช้ในการเชิง สร้างสรรค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ซึ่งการเรียนการสอนในปัจจุบัน ยังคงไม่ครบในหลาย ๆ มิติ ดังนั้นเพื่อการเติมเต็มให้เข้ากับความเป็น 4.0 จึงมีส่วนของการศึกษาไว้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นนโยบายสาธารณะทางด้านการศึกษาที่สำคัญโดยมีด้านต่าง ๆ

การศึกษาในยุค 4.0 ที่เน้นการสร้างนวัตกรรม สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ การศึกษาแบบ สหวิทยาการ (Interdisciplinary) ที่เน้นการใช้ศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้ามาศึกษาร่วมกัน เพื่อศึกษาให้เห็น แง่มุม และมิติต่าง ๆ ที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างของศาสตร์แต่ละสาขา เพื่อนำมาใช้ในการ พัฒนาความรู้ในเชิงบูรณาการจึงมีความสำคัญ

เป็นอย่างมาก ทั้งทางองค์ความรู้ของวิชาการ ทักษะใน ด้านต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์และการปฏิรูปสู่การเป็น Thailand 4.0 ประกอบไปด้วย 1. การอ่าน (Reading) 2. การเขียน (Writing) 3. วิทยาศาสตร์ (Relation Science) 4. คณิตศาสตร์ (Arithmetic) 5. เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Relation Technology And Innovation) 6. คุณภาพ (Relation Quality) 7. การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) 8. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) 9. พลังสร้างสรรค์ (Creative Tension) 10. ความคิดเชิงรุก (Critical Proactively) 11. การสื่อสาร (Communication) 12. การร่วมมือ (Collaboration) 13. การเกื้อกูลและแบ่งปัน (Collaboration Cultural) 14. สมรรถนะ (Competency) 15. การเชื่อมโยง (Connecting) 16. การยึดมั่น (Composition) 17. การกำกับและติดตาม (Controlling) 18. การใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า (Cost Effectiveness) 19. การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) 20. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency And Effective) และ 21. การประเมินผล (Evaluation) (พรชัย เจดามาน และคณะ, 2559) สิ่งเหล่านี้ถึงแม้ว่ารัฐจะมีทั้งนโยบาย แผนงานที่จะปฏิบัติ แล้ว แต่การทำให้นโยบายสาธารณะสัมฤทธิ์ผลจำเป็นจะต้องมีนโยบายสาธารณะที่ดี สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริงในภาคปฏิบัติของการนำนโยบายสาธารณะต่อการศึกษาในยุค 4.0 จึงจำเป็นจะต้องมีการ จัดการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาผู้สอนให้มีทักษะและความสามารถในการสอนอย่างมีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ ทั้งการเตรียมหลักสูตร บทบาทของครูผู้สอน ทักษะของผู้สอนเพื่อผลประโยชน์ต่อตัว ผู้เรียน กฎหมาย พระราชบัญญัติ รวมถึงนโยบายต่าง ๆ นอกจากจะต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นหลักแล้ว นโยบาย กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สอนก็ควรจะมีนโยบายที่ช่วยให้ผู้สอนที่ครอบคลุมในทุกด้าน ถึงแม้ว่าจะเป็นนโยบาย สำหรับผู้สอนโดยเฉพาะก็ตาม ซึ่งนโยบายในส่วนของผู้สอนต้องมีการบูรณาการ ให้มีความเป็นนโยบายสาธารณะที่เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเป็นการพัฒนา ทั้งระบบการศึกษาเพื่อให้นโยบายสาธารณะกับการศึกษาไทยเป็นการศึกษาในยุค 4.0 อย่างแท้จริงเรื่องการศึกษาเพื่อเติมเต็มศักยภาพนักเรียนควรจะมีการเติมเต็มศักยภาพของนักเรียนที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ได้แก่

1. การสร้างทักษะแห่งอนาคตใหม่ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ทักษะและคุณลักษณะขั้นพื้นฐาน ที่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคม เศรษฐกิจสมัยใหม่ และมีคุณภาพพร้อมที่จะเลือกทางของตนเองได้ อย่างมีคุณภาพ

2. การสร้างทางเลือกคุณภาพ การปฏิรูปหลักสูตร การทดสอบ การพัฒนาครู และพัฒนา โรงเรียน เพื่อทำให้ระบบการศึกษามีความรับผิดชอบต่อนักเรียนซึ่งรวมถึงการยกระดับอาชีวศึกษาให้ เป็นทางเลือกคุณภาพสำหรับนักเรียนด้วย

3. การสร้างระบบข้อมูลเพื่อตัดสินใจอย่างมีคุณภาพในด้านนี้เป็นการพัฒนาข้อมูล ระบบสื่อสาร ข้อมูล และระบบแนะแนวที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานให้แก่นักเรียนตัดสินใจเลือกได้อย่างมีคุณภาพ

4. การสร้างการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละภาคส่วนได้มีส่วนในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนตลอดกระบวนการเรียนรู้

สรุป

การศึกษาไทยในยุค 4.0 เป็นนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาระดับชาติที่มุ่งยกระดับ การศึกษาของประเทศไทยมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นความพยายามของรัฐในการ พัฒนานโยบายทางการศึกษาไปพร้อมกับการพัฒนาด้านอื่นที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีถึงแม้ว่าจะมีทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติต่าง ๆ แล้วก็ตามในเชิงนโยบายแต่ในภาคปฏิบัติยังมีเรื่องอื่นที่ยังเป็นปัญหาอยู่อีกมาก ทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะปัญหาจากตัวบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้ที่อยู่ใน ระบบการเรียนการสอน นักเรียน นักศึกษา ที่จำเป็นจะต้องมีการพัฒนานอกเหนือจากความรู้ที่ สามารถหาได้จากการศึกษาทั่วไป แต่ในด้านจิตใจก็ควรจะได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นการลดปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ในส่วนของการพัฒนาจิตใจนี้เองถึงแม้ว่านโยบาย สาธารณะอาจจะดูเหมือนไม่เกี่ยวข้อง แต่หากรัฐมีมาตรการในการจัดการหรือแผนการที่ดี จะเป็นการ ช่วยลดภาระของบุคลากรในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น นโยบายสาธารณะจึงควรมีบทบาทเป็นอย่างมาก ในการจัดการปัญหานี้ดังนั้นการศึกษายุค 4.0 ควรจะเป็นนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริง เพราะส่งผล ต่อคนทั้งประเทศและอนาคตของประเทศจึงควรให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับนโยบาย รวมทั้ง รัฐควรจะส่งเสริมเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้อง ศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องแบบทางอ้อม รัฐจึงจำเป็นจะต้องใช้ นโยบายสาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้นโยบายทางการศึกษาสามารถเข้าถึงกับคนทุกคนใน สังคม สามารถใช้งานนโยบายสาธารณะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการสร้าง บรรยากาศที่เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 ไปด้วย ในการพัฒนานโยบายการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่การศึกษาไทยแลนด์ 4.0 นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ดังนั้น การ จะนำพาการศึกษาทั้งระบบให้สามารถพัฒนาไปได้นั้น เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายแต่ก็ไม่อยากเกินกว่าจะพัฒนา เพราะการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาในทุกด้าน ดังนั้น หากสามารถพัฒนา

การศึกษาให้ เจริญก้าวหน้าได้ ก็จะส่งผลต่อการพัฒนาในประเด็นยุทธศาสตร์อื่นด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งการจะสร้างการ พัฒนาให้ยั่งยืนจึงต้องอาศัยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ปกรณ์ ปรียากร.(2538). *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช.

ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). *การเมืองท้องถิ่น: การเมืองของใคร โดยใครเพื่อใคร.* กรุงเทพฯ: จตุพรดีไซด์.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2550). *นโยบายสาธารณะ.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2553). *สาธารณบริหารศาสตร์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสน่ห์ จุ้ยโต. (2548). *การบริหารนวัตกรรมแนวใหม่.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

The United National Educational. (1982). *Scientific and cultural.* Organization: UNESCO.